

การเมืองภาคประชาสังคมในยุค ๔.๐

ผศ.ดร.ธงชัย สิงอุตม
วิทยาลัยสงฆ์เลย มจร

บทนำ

ประชาสังคม หรือ Civil Society เป็นแนวคิดที่มีเป้าหมายเพื่อการมีสังคมและชุมชนที่เข้มแข็งด้วยเป็นแนวคิดที่กว้าง จึงมีผู้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย โดยทั่วไปประชาสังคม หมายถึง พื้นที่หรือส่วนของสังคมที่มีประชาชนเป็นผู้แสดงบทบาทหลัก พื้นที่ดังกล่าวจึงไม่ใช่ภาครัฐ ซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยมีกฎหมายรองรับ และภาคธุรกิจเอกชนที่เน้นดำเนินงานโดยมุ่งแสวงหาผลกำไรในพื้นที่ประชาสังคม ประชาชนทั่วไปเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการที่เป็นอิสระจากภาครัฐ และอยู่นอกบริบทการแข่งขันทางการเมือง ซึ่งกลุ่มและผู้กระทำการทางสังคม อาจมีวัฒนธรรม วิถีชีวิต วิถีคิดอันหลากหลายมาร่วมกันในกิจกรรมที่มีเป้าหมายเพื่อแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิด สร้างเอกลักษณ์และความเห็นร่วมกัน รวมถึงต้องมียุทธศาสตร์ร่วมในการพิทักษ์หรือเพิ่มพูนผลประโยชน์สาธารณะบางประการให้กับสังคม โดยลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวสามารถเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ทางการเมือง และทางเศรษฐกิจ

แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองภาคประชาสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society) เป็นส่วนหนึ่งที่มาจากความเคลื่อนไหวในการปฏิวัติเพื่อต่อต้านระบอบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และเป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาศักยภาพของประชาชนที่มีฐานะเป็นผู้อยู่ในปกครองของรัฐและผู้มีอำนาจ ให้กลายเป็น “พลเมือง” (Citizen) ซึ่งคำว่าพลเมืองนั้นเป็นการสะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐ โดยเน้นเรื่องสิทธิของปัจเจกชน และสิทธิในการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง แต่ในบริบทการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตยก็มีปัญหาเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดความจำเป็นต้องมีเงื่อนไข สำหรับกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาสังคม

Linz และ Stepan (2001) ได้เสนอว่า จะต้องมียุทธศาสตร์สำหรับ “ประชาสังคม ที่เป็นอิสระและความคงอยู่” เพื่อที่จะสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอของ Bernan (1997) นั้นขัดแย้งกับคำยืนยันของ Schnitter (1997) ที่ว่า ประชาสังคมนั้นมีส่วนช่วยในการสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบอบประชาธิปไตย โดย Bernan แย้งว่า ในระบอบการปกครองที่เป็น

ประชาธิปไตยอยู่แล้ว ประชาสังคมอาจเป็น พื้นฐานในการที่จะจัดตั้งระบอบการปกครองแบบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ เช่นยุคของนาซีในเยอรมนี ในสมัยสาธารณรัฐไวมาร์ (Weimar Republic) ก็ได้^๑

นักปรัชญาเมธีตะวันตกคนสำคัญที่พูดถึงสิทธิของพลเมืองคือ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) (ค.ศ. 1588-1679) ฮอบส์เชื่อว่า มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาต่างก็ได้รับ “สิทธิตามธรรมชาติ” (Natural Right) ที่เท่าเทียมกัน ทุกคนต่างมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่ว่าหญิงหรือชาย แต่เนื่องจากหากมนุษย์ทุกคนใช้สิทธิของตนที่อยู่ทั้งหมด อาจก่อให้เกิดความวุ่นวาย ไร้ระเบียบ มนุษย์จึงได้ตกลงกันที่จะมอบอำนาจบางส่วนให้กับบุคคลกลุ่มหนึ่งให้ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองที่เรียกว่ารัฐ ทำหน้าที่ในการปกครอง รักษาความสงบเรียบร้อยแทนประชาชน

นักปรัชญาเมธีคนสำคัญอีกท่านหนึ่งคือ จอห์น ล็อก (John Locke) (ค.ศ. 1632-1704) เห็นว่า นอกจากประชาชนจะมีสิทธิตามธรรมชาติแล้ว อำนาจในการปกครองตนเองที่แท้จริงก็เป็นของประชาชน โดยอยู่ภายใต้กฎแห่งเหตุผล แม้ประชาชนจะยินยอมพร้อมใจมอบอำนาจให้แก่รัฐในการปกครอง แต่รัฐก็ต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน ประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองเป็นเจ้าของสิทธิการปกครอง และสามารถที่จะเพิกถอนความตกลงนั้นเสียได้หากว่ารัฐไม่ปฏิบัติตามพันธสัญญาที่ให้ไว้กับประชาชน สัญญาระหว่างพลเมืองที่ทำไว้กับรัฐนั้นคือ “สัญญาประชาคม” (Social Contract)

๑. ความหมายของ “การเมือง”

การเมืองในความหมายทางรัฐศาสตร์นั้นในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Politics มาจากคำภาษากรีก “polis” แปลว่า “รัฐ” หรือ “ชุมชนทางการเมือง” มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้หลากหลายต่างกันขึ้นอยู่กับทัศนะและความเข้าใจของนักวิชาการแต่ละคนซึ่งในที่นี้จะขอรวบรวมไว้พอเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้^๒

๑) การเมืองคือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐ นักคิดอย่างเพลโต, อริสโตเติล, โทมัส ฮอบส์, จอห์น ลอค, รูสโซ, มาเคียวลี และเฮเกล กล่าวว่าการเมืองคือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและโยงใยกับเรื่องของรัฐ รัฐจะมืองค์ประกอบคือ มีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน อาณาเขต มีผู้ปกครองและมีประชาชนส่วนชาติ หมายถึงที่รวมของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานของความเป็นมาและมีพื้นฐานเหมือนกัน เช่น มอญ กะเหรี่ยงถือเป็นชนชาติ แต่ไม่เป็นรัฐ

^๑ ศาสตราจารย์ โรเบิร์ต บี อัลบริทตัน และ ดร. ถวิลวดี บุรีกุล. บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการเมืองในด้านการเลือกตั้งของประเทศไทย. บทความ, หน้า ๑.

^๒ สิทธิพันธ์ พุทธหุน. แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓. หน้า ๔-๗.

๒) การเมืองคือเรื่องของอำนาจ (Power) อำนาจหมายถึงความสามารถในการกำหนด ควบคุม และบงการวิถีชีวิตของคนอื่น ซึ่งแนวคิดในเรื่องอำนาจจะมีความเกี่ยวข้องไปถึงคำว่าอิทธิพล (Influent) และอำนาจหน้าที่ (Authority) ถ้าพฤติกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเหล่านี้ก็จะเป็นเรื่องของการเมือง

๓) การเมืองคือเรื่องของการใช้อำนาจในการจัดแจงแบ่งสรรทรัพยากรหรือสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ทั้งนี้ในกระบวนการสร้างความอยู่ดีกินดีให้เกิดขึ้นในสังคมใดๆ เป็นเรื่องการเมือง เช่นการเลือกผู้แทนก็เป็นการเลือกคนที่ไปสร้างความกินดีอยู่ดีให้กับประชาชน เข้าไปจัดแจงแบ่งสรรงบประมาณ

จากนิยามที่หลากหลายข้างต้น มีการกล่าวว่าเราจะมองการเมืองมองได้จาก ๓ มุมมอง

มุมมองที่ ๑ การมองการเมืองจากพฤติกรรมตามธรรมชาติ ก็จะมองได้ว่า

๑. การเมืองเป็นเรื่องของสถาบันและการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล
๒. การเมืองเป็นเรื่องกิจกรรมของการจัดสรรทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด และ
๓. การเมืองเป็นเรื่องปฏิกริยาของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ

มุมมองที่ ๒ การมองการเมืองจากการตั้งคำถามและคำตอบที่สำคัญ ซึ่งคำตอบดังกล่าวก็จะเป็นเรื่องของการเมือง คือ

๑. การถามว่า ทำไมกลุ่มและองค์กรจึงสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางอุปสรรคและการเปลี่ยนแปลง คำตอบของคำถามนี้ก็จะเป็นเรื่องของการเมือง

๒. คำถามที่ว่าทำไมคนบางกลุ่มจึงสามารถขึ้นสู่อำนาจและรักษาอำนาจเอาไว้ได้

๓. คำถามว่าในสภาพเศรษฐกิจและสังคมแบบใดที่นำไปสู่รูปแบบการปกครองในแบบต่างๆ เช่น ทำไมเศรษฐกิจแบบเสรี จึงนำไปสู่การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทำไมเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม นำไปสู่ระบบการปกครองในแบบเป็นอำนาจนิยม หรือเผด็จการ

คำตอบการเมืองนั่นเอง เพราะการเมืองจะเข้าไปใช้อำนาจในการแทรกแซงในวิถีเศรษฐกิจและสังคม

มุมมองที่ ๓ การเมืองหมายถึงพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่สำคัญ เช่น

๑. การเมืองคือเรื่องของความขัดแย้ง นักวิชาการอย่างฮันดิงตัน ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง Political Order in Changing Society บอกว่าการเมืองคือเรื่องของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม ในเรื่องของผลประโยชน์ที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มต้องการให้รัฐตอบสนองความต้องการของตนเองในด้านต่างๆ

๒. การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้ในเรื่องของอำนาจ การต่อสู้ในเชิงอำนาจในหลายประเทศนำไปสู่การปฏิวัติและการรัฐประหาร ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมือง โดยเฉพาะในประเทศกำลัง

พัฒนาที่มักจะมีปัญหาความขัดแย้งของผู้นำทางการเมืองมีให้เห็นบ่อยครั้ง นักวิชาการพบว่าถ้านับจำนวนปีที่มีการเลือกตั้งอย่างอิสระกับจำนวนปีของการทำรัฐประหาร รัฐประหารจะมีมากกว่า

๓. การเมืองเป็นกิจกรรมของผู้นำ เป็นการตัดสินใจของผู้นำ การกระทำทุกอย่างของผู้นำจะเกี่ยวข้องกับการเมืองทั้งสิ้น แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจ หรือ Decision Approach จะให้ความสำคัญกับการตัดสินใจของผู้นำ

จากคำนิยามที่หลากหลายของคำว่าการเมือง นักวิชาการต่างมองว่า คำว่าการเมืองจะมีฐานความคิดที่คล้ายๆ กันคือ

๑. ทุกสังคมจะมีปัญหาที่คล้ายกันคือทุกสังคมมีทรัพยากรอย่างจำกัด ขณะที่ความต้องการของประชาชนมีมากกว่าทรัพยากรที่รัฐมีอยู่ หรือ Demand มีมากกว่า Supply ตลอดเวลา

๒. จึงต้องมีการจัดลำดับความสำคัญในการตอบสนองความต้องการ ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องรัฐที่จะเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดแจงแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคม

๓. ในกระบวนการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด และในกระบวนการตัดสินใจ จะมีคนบางกลุ่มที่ได้รับประโยชน์บางกลุ่มไม่ได้รับประโยชน์

๔. กลุ่มที่ไม่ได้ประโยชน์ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการเรียกร้องให้รัฐบาลเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือดำเนินการจัดสรรทรัพยากรใหม่ การเรียกร้องทำได้หลายรูปแบบอาจจะประท้วง หรือเข้าหาพรรคการเมือง เข้าหาหน้การการเมือง

๕. กลุ่มที่ได้ประโยชน์อยู่แล้วก็จะเข้ามาเรียกร้องเพื่อให้คงแนวทางในการจัดแจงแบ่งสรรทรัพยากรแบบเดิมเอาไว้ โดยพยายามบอกว่าการจัดแจงแบ่งสรรทรัพยากรที่รัฐบาลได้ทำไปแล้วนั้นมีความชอบธรรมแล้ว ถูกต้องแล้ว ทั้งนี้เพื่อเป็นการรักษาสถานภาพที่ได้เปรียบกว่าหรือสถานภาพที่ตนเองได้ประโยชน์เอาไว้ต่อไป

๖. ดังนั้นการเมืองจึงเป็นปฏิกิริยาของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง และเป็นเรื่องของการแก่งแย่งสิทธิที่จะปกครองในระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเอง

จากที่ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า การเมือง ในข้างต้นนั้น สามารถอธิบายได้เป็น ๒ ฝ่ายคือ

๑) ฝ่ายผู้ปกครอง การเมืองเป็นเรื่องของการแย่งชิง แสวงหาอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับสมาชิกสังคม

๒) ฝ่ายของผู้ใต้ปกครอง การเมืองเป็นเรื่องสิทธิหน้าที่ตามกฎหมายของสมาชิกในสังคม เพราะการเมืองมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนเราในหลายๆ ด้าน การเข้าใจความหมายและบทบาททางการเมือง จึงถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งของพลเมือง

๒. ความหมายของ “ภาคประชาสังคม”

ประชาสังคม หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่าง รัฐ กับ ปังเจกชน มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม สังคมประกอบด้วย ๓ ส่วน ได้แก่ รัฐ ประชาสังคม และปัจเจกชน ซึ่งต้องเป็นอิสระต่อกัน

ประชาสังคม เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เชื่อมอยู่ระหว่างงานส่วนบุคคลในระดับครอบครัวและเพื่อนในด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งที่เป็นโลกของรัฐและสถาบัน “ทางการ” ต่างๆ (ดู ดร.เดวิด แมทธิวส์ ใน “องค์ประกอบมูลฐานเรื่องประชาสังคมที่เข้มแข็งและชีวิตสาธารณะที่มีคุณภาพ”)^๑

ประกาส ปันตบแต่ง ได้นิยามคำว่า “ภาคประชาชน” และ “ภาคประชาสังคม” รวมไปถึงคำ “ภาคพลเมือง” เป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน

ประกาส ปันตบแต่ง ได้นิยามคำว่า “ภาคประชาชน” และ “ภาคประชาสังคม” รวมไปถึงคำ “ภาคพลเมือง” เป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน มีคุณสมบัติที่สำคัญคือ มีจุดมุ่งหมาย “สาธารณะ” มากกว่า ส่วนตัว เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้ในการอธิบายกลุ่มก้อนของผู้คนที่ไม่ใช่ “ภาครัฐ” หรือภาคราชการ และไม่ใช่ “ภาคเอกชน” แต่ได้เข้ามามีบทบาทในสังคมการเมืองไทย การขับเคลื่อนประชาสังคมไม่ได้มุ่งสู่การเข้าไปกุมอำนาจรัฐ แต่เป็นการระดมพลังและการแสดงออกซึ่งความหลากหลายของผลประโยชน์ ฯลฯ ที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่การขับเคลื่อนในภาคสังคมการเมือง (เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้ง ฯลฯ)

เสกสรรค ประเสริฐกุล^๒ จึงนิยาม การเมืองภาคประชาชนว่าคือ การเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชน เพื่อลดฐานะการครอบงำ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนใช้ดูแลชีวิตตนเองโดยตรง เป็นปฏิกริยาตอบโต้การใช้อำนาจรัฐ เพื่อถ่วงดุลอำนาจการครอบงำของระบบตลาดเสรีในภาคประชาชน และเป็นกระบวนการใช้อำนาจทางตรงของประชาชนที่มากไปกว่าการเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปสู่กระบวนการทางนโยบายทุกชั้นตอน โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือ การลดระดับการปกครองโดยรัฐ จำกัดขอบเขตอำนาจรัฐ ให้สังคมดูแลตนเอง ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยสังคมโดยไม่มุ่งยึดอำนาจรัฐ

^๑ David Mathews. Reinventing Politics: A Book for Citizens, Community and Institutions อ้างใน รศ.ดร.ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญเกี่ยวกับประชาสังคม (Civil Society) คิดถึง.. การเคลื่อนไหวของ อ.ศศิณ เฉลิมลาก : http://nattawatt.blogspot.com/๒๐๑๓/๑๐/blog-post_๓๒๒๘.html

^๒ เสกสรรค ประเสริฐกุล, ๒๕๔๗

๓. ความสำคัญของการเมืองภาคประชาสังคม

การเมืองภาคประชาสังคม เป็นองค์กรนอกภาครัฐ เข้ามามีบทบาทในสังคมการเมืองการปกครองในรูปแบบของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ (Interest group) หรือ กลุ่มกดดัน (Pressure group) หรือการประท้วง (Mob) ภายใต้กฎหมาย ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้บังคับทั้งในทางการเมืองการปกครอง และกฎหมายแตกต่างไปจากแนวทางกระแสหลักเดิมซึ่งสามารถอธิบายความสำคัญของการเมืองภาคประชาสังคม หรือการเมืองภาคประชาชน ได้ดังนี้^๕

๑) การเมืองภาคประชาชน ว่าเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดอุดมการณ์การปกครองแบบประชาธิปไตย การอธิบายบนแนวทางนี้พยายามที่จะชี้และอธิบายให้เห็นในเชิงยุทธวิธีว่า ประชาชนสามารถที่จะใช้สิทธิเสรีภาพได้ในทางตรง หรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยทางตรง (Direct democracy) เช่น การที่ประชาชนใช้สิทธิในการเสนอกฎหมาย หรือการใช้สิทธิในการถอดถอนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารระดับสูง ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองภาคประชาชนที่เข้าไปเคลื่อนไหวในโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นทางการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ดังที่ปรากฏไว้ในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเกิดขึ้นโดยกระบวนการในการจัดทำรัฐธรรมนูญที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการจัดทำ ในปัจจุบันก็ยังเป็นอุปสรรค ทั้งนี้เนื่องจากถึงที่สุดแล้วกระบวนการในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายก็ยังอยู่ที่การเมืองในระบบ ซึ่งก็คือ พรรคการเมืองและนักการเมือง ในทางยุทธศาสตร์ การเข้าไปเสริมสร้างให้ประชาชนทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจก และในฐานะกลุ่มต่างๆ เข้ามามีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมหรือที่เรียกกันว่า การเพิ่มบทบาททางการเมืองให้กับประชาชนมากกว่า การทำหน้าที่ในการเลือกตั้ง ก็น่าจะช่วยให้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองได้^๖

๒) การเมืองภาคประชาชนว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองที่เป็นทางการ หรือกล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือการเมืองภาคประชาชนคือ ประชาธิปไตยโดยผู้แทน (Representative democracy) การที่ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง การให้การสนับสนุนพรรคหรือผู้สมัคร การไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการสมัครรับเลือกตั้ง^๗ ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบการปกครองในระบบประชาธิปไตย ตามแนวทางการอธิบายระบบการปกครองของประเทศอุตสาหกรรม

^๕ การตรวจสอบขององค์กรภาคประชาชนในระบบการบริหารงานและกิจการสาธารณะของท้องถิ่น.

^๖ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. “การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย”. สำนักพิมพ์บริษัทวิทยุชุมชน, ๒๕๔๒.

^๗ สุจิต บุญบงการ. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทย”. ใน “การพัฒนาทางการเมืองของไทย”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑. บทที่ ๓ หน้า ๔๕-๗๘ และ บทที่ ๙ หน้า ๒๖๖ - ๒๘๕.

ตะวันตกที่มีอิทธิพลทางความคิดทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เป็นบทบาทของประชาชนที่พึงมีในระบบการเมือง

๓) การเมืองภาคประชาชนว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมหรือเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบการจัดการชุมชนท้องถิ่น โดยการดึงเอากลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (กลุ่มที่อยู่นอกโครงสร้างองค์กรทางการเมืองที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน ภายใต้แนวทางการปรับทิศทางของการกำหนดนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งประชาคมหมู่บ้าน หรือประชาคมตำบล ในกรณีเช่นนี้ก็ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งจากความพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่นที่ไม่ได้เข้าไปในช่องทางทางการเมืองดังในแนวคิดที่อธิบายมาแล้วข้างต้น จากนั้นดังที่กล่าวมาได้สะท้อนให้เห็นความหมายของ "การเมือง" ที่ขยายออกไปจากกรอบการเมืองแบบเดิม ๆ ที่ครอบงำทางความคิดมาเป็นเวลานาน ลักษณะของพัฒนาการทางการเมืองในแนวทางนี้เป็นการเข้าไปขยายพื้นที่สาธารณะ (พื้นที่ในทางการเมือง) ที่อยู่ในการครอบครองของระบบราชการและระบบอุปถัมภ์มาเป็นเวลานาน^๑

จากความสำคัญข้างต้น การเมืองภาคประชาชน หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "การเมืองของพลเมือง" เป็นอุดมการณ์ เป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวทางการเมืองทำให้เกิดกลไกต่าง ๆ ที่ภาคประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและเปิดเวทีสาธารณะ รวมถึงเวทีทางการเมืองในระดับต่าง ๆ อย่างมากมาย ในการพัฒนาประเทศอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกทางด้านโครงสร้างองค์กรทางกฎหมายที่อยู่ในภาครัฐ เอื้อให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้น ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนในระดับต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางการเมืองในระดับชาติ

ประการที่สอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

ประการที่สาม สร้างนวัตกรรมใหม่ๆในการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความหลากหลายของความเป็นท้องถิ่น

ประการที่สี่ สร้างวัฒนธรรมในความสัมพันธ์เชิงอำนาจในระดับท้องถิ่นใหม่ให้สอดคล้องกับระบบราชการบริหารแบบใหม่ ๆ

^๑ การเรียนรู้ที่เหมาะสมในสังคมไทย” พระธรรมปิฎก น.พ.ประเวศ วสี, ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง, รศ.ศรีศักร วัลลิโภดม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ต.ค. ๒๕๔๔.

“สิทธิชุมชน เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด”. เสน่ห์ จามริก มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์, ๒๕๔๒.

กระบวนการในการนำเสนอและวิธีการอธิบายแนวความคิดที่ว่าด้วยการเมืองภาคประชาชนเท่าที่เป็นอยู่ ณ ขณะนี้ มีการอธิบายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการอธิบายเกี่ยวกับแนวคิดและอุดมการณ์ที่ว่าด้วยการเมืองของพลเมือง หรือการเมืองภาคประชาชนนั้นไม่ได้มีสถานภาพเป็นองค์ความรู้อยู่ในกระแสวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองและกฎหมายที่เป็นกระแสหลัก

๔. องค์ประกอบของประชาสังคม

จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านดังกล่าวคำว่า “ประชาสังคม” ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๘ ส่วนดังนี้ คือ^๙

๑. กลุ่มบุคคล หมายถึง บุคคลตั้งแต่สองคนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มในลักษณะของ “กลุ่มสังคม”
๒. ที่มาของบุคคล บุคคลตั้งแต่สองคนที่มาวมตัวกันไม่ใช่ทั้งภาครัฐและไม่ใช่อะไรก็ตาม
๓. ลักษณะของการรวมตัวกัน มีได้ทั้งการรวมตัวแบบเผชิญหน้ากัน เช่น เวทีการประชุม เวทีชาวบ้าน และการรวมตัวผ่านสื่อหรือช่องทางหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้ชื่อเรียกในรูปแบบต่างๆ
๔. การตั้งชื่อ มีการตั้งชื่อกลุ่มประชาสังคมรูปแบบต่างๆ เช่น กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน ชุมชน องค์กร เครือข่าย
๕. ความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่เป็นประชาสังคมมีได้หลายรูปแบบทั้งความสัมพันธ์เชิงสิทธิที่มีอยู่ร่วมกัน ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกัน ความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ที่มีร่วมกัน ความสัมพันธ์เชิงจิตสำนึกทางสังคมร่วมกัน ความสัมพันธ์เชิงจุดมุ่งหมาย
๖. ประเด็นร่วมกัน กลุ่มประชาสังคมมีความสนใจในหัวเรื่องและประเด็นเรื่องร่วมกัน หรือในปริมนณฑล (area) เดียวกัน
๗. กิจกรรม มีกิจกรรมหรือความเคลื่อนไหวร่วมกัน ที่ดำเนินอยู่ระหว่างโลกที่เป็นภาครัฐกับโลกที่เป็นภาคปัจเจกชน
๘. การสื่อสาร มีการสื่อสารระหว่างบุคคลในกลุ่มตนเอง มีการสื่อสารระหว่างกลุ่มของตนเองกับกลุ่มอื่นๆ มีการสื่อสารระหว่างกลุ่มกับประชาชนหรือสังคม โดยอาจมีการสื่อสารระหว่างกลุ่มของตนเองกับรัฐ และอาจมีการสื่อสารระหว่างกลุ่มของตนเองกับภาคธุรกิจเอกชน

^๙ ธีรรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน .กระบวนการประชาสังคมในสื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อใหม่. ในบทความหัวข้อการสื่อสารเชิงประเด็น ค้นคืนจากเว็บไซต์ www.thaisustainablelife.com

๕. ประเภทของประชาสังคม

เบนจามิน บาร์เบอร์ อธิบายว่า ประชาสังคมมี ๓ รูปแบบ ได้แก่^{๑๐}

๑. ประชาสังคมแบบเสรีนิยม ในความหมายแห่งนี้นี้ ประชาสังคมคือ ภาคเอกชนมองว่ารัฐเป็นผู้มีอำนาจคดีและสร้างกฎเกณฑ์มาบังคับ ตามความคิดเสรีนิยมเห็นว่า ตลาดคือเสรีภาพ ผู้ที่ยึดมั่นในแนวคิดนี้ จะยืนยันให้เลือกระหว่างรัฐกับตลาด กล่าวอีกอย่างว่า ประชาสังคมแบบนี้ หมายถึง ภาคตลาดเอกชน ภาคของปัจเจกชนที่มีการสมาคมโดยสมัครใจในกลุ่มทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีลักษณะการทำสัญญากันรวมทั้งครอบครัว ตัวอย่างเช่น หอการค้าไทย สมาคมวิชาชีพต่างๆ ก็เป็นประชาสังคมด้วยเช่นกัน

๒. ประชาสังคมแบบชุมชน เป็นประชาสังคมที่มีพื้นฐานอยู่ที่ความต้องการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความเข้มแข็งของชุมชน การรวมตัวกันนั้นไม่ใช่โดยใจสมัคร แต่เกิดจากความจำเป็น หรือการผูกพันกันที่ทำให้แยกไม่ออก ไม่เชื่อว่าภาคเอกชนเป็นเพียงความเป็นปึกแผ่นของผู้บริโภค หรือผู้ผลิตเห็นว่าประชาสังคมเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ใหญ่และปฏิเสธไม่ได้ที่จะผูกพันผู้คนเข้าด้วยกัน เริ่มต้นเป็นครอบครัวและสมาคมเครือญาติ เช่น ชนเผ่า เป็นสโมสรพื้นบ้านชุมชน ไปจนถึงลำดับชั้นทางสังคมที่ขยายออกไป กระบวนการประชาสังคมแบบนี้ไม่ได้เป็นประชาธิปไตยเสมอไป แต่มักมีความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น มีข้อห้าม และกระทั่งเป็นแบบรวบอำนาจ ประชาสังคมในความหมายนี้ได้แก่ เครือญาติ ศาสนา

๓. ประชาสังคมแบบประชาธิปไตยเข้มแข็ง ประชาสังคมเป็นสิ่งที่อยู่ระหว่างภาครัฐกับภาคธุรกิจเอกชน หรือเป็น ภาคที่สาม ได้แก่ ชุมชนแบบประชา (Civil Community) มีสมาชิกแบบเปิดและเสมอภาค ทั้งยังเปิดโอกาสให้ทีมงานอาสาสมัครด้วย ประชาสังคมแบบนี้กำลังจะถูกฟื้นฟูขึ้นใหม่ ประชาสังคมแบบประชาธิปไตยเข้มแข็งนี้จะแสดงถึงความแข็งแกร่งของสังคม และจะช่วยแก้ลักษณะการเป็นลำดับชั้น และการรวบอำนาจในประชาสังคมแบบชุมชนด้วย

พัฒนาการทางการเมืองของภาคประชาสังคม

การพัฒนาการเมืองกว่าสองทศวรรษผ่านกระบวนการสร้างความเป็นประชาธิปไตย เป็นช่วงตอนปลายของยุคกลางไปจนถึงยุคเริ่มเข้าสู่สมัยใหม่ ประมาณศตวรรษที่ ๑๗ ถึง ศตวรรษที่ ๑๘ มีเหตุการณ์ที่สำคัญในยุโรป คือสงครามสามสิบปี (Thirty Years' War) เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดระบบ

^{๑๐} อนุช อภาภิรม ศตวรรษที่ ๒๑ ความรู้กับความไม่รู้: พื้นที่สำหรับเรา มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวันที ๒๑-๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๑๕๔๘ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๓๑๔

รัฐที่มีอำนาจอธิปไตยของตนเอง นักปรัชญาการเมืองในยุคนี้มีความเห็นตรงกันข้ามในเรื่องความสัมพันธ์แบบพันธมิตรระหว่างรัฐกับศาสนจักร โดยมองว่ารัฐและ ศาสนจักรเป็นตัวสกัดกั้นความก้าวหน้าและความอยู่ดีมีสุขของมนุษย์ เพราะว่ารรัฐถือว่าเป็นตัวตนหรือองค์กรทางการเมืองที่ใช้อำนาจบีบบังคับเสรีภาพของปัจเจกชน ขณะเดียวกันศาสนจักรก็มีความชอบธรรมในการปกครองของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยการสถาปนาทฤษฎีเทวสิทธิ (Divine Right) ขึ้นมาครอบงำความคิดของราชกรูให้ยอมรับการปกครองของกษัตริย์ นักปราชญ์การเมืองในยุคนี้มองว่าความเชื่อนี้ขัดขวางเจตจำนงของประชาชน ส่งผลต่อการตื่นตัวทางการเมืองและการเติบโตขององค์กรภาคประชาสังคม จนพัฒนาไปสู่การเป็นรากฐานการปฏิวัติประชาธิปไตยในยุโรป อิทธิพลทางความคิดของนักปรัชญาการเมืองในยุคนี้ที่สำคัญ ได้แก่ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก (John Locke) และ ฌ็อง ฌักส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ความคิดของนักปรัชญาทั้งสามคนจัดอยู่ในกลุ่มความคิดที่เรียกว่าทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Theory) เป็นการนำเสนอความคิดที่อธิบายความชอบธรรมใหม่เกี่ยวกับที่มาของอำนาจรัฐ จากเดิมที่เชื่อกันโดยทั่วไปว่า ผู้ปกครองซึ่งก็คือกษัตริย์มีความชอบธรรมในการใช้อำนาจปกครองที่ได้รับมาจากพระเจ้าที่เรียกว่า อำนาจเทวสิทธิ (Diving Right) อำนาจจากสวรรค์นี้ผู้ปกครองได้รับผ่านมาจากศาสนจักร ตามความเชื่อแบบเดิมนี้อำนาจของอาณาจักรและอำนาจของศาสนจักรจึงเป็นอันเดียวกัน แต่อำนาจรัฐตามแนวคิดของนักปรัชญากลุ่มสัญญาประชาคมเสนอขึ้นมาใหม่ อ่างที่มาจากอำนาจรัฐว่าเกิดจากการยินยอมพร้อมใจกันของมนุษย์ในสังคมมาตกลงจัดระเบียบการอยู่ร่วมกันด้วยการมอบอำนาจให้ผู้ผู้นำทำหน้าที่แทนตนในนามของส่วนรวม นักปรัชญาทั้งสามคนให้เหตุผลแตกต่างกันในการอธิบายถึงความจำเป็นที่มนุษย์ยินยอมมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและยอมมอบอำนาจให้ผู้อื่นปกครอง โดยนักทฤษฎีแต่ละคนมีคำอธิบายอ่างถึงพื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์ในแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่ที่มีทัศนะเหมือนกันคือธรรมชาติของมนุษย์เป็นเหตุแห่งการทำข้อตกลงยินยอมในการจัดตั้งและมอบอำนาจให้ผู้ผู้นำ^{๑๑}

ประชาสังคมในประเทศไทย

คำ “ประชาสังคม” ปรากฏในสังคมไทยในราวกลางทศวรรษที่ ๒๕๒๐ ซึ่งมีคำอื่นๆ ที่ใช้ในความหมายเดียวกันคือ “ภาคประชาชน” และ “ภาคพลเมือง” ปรากฏการณ์ที่นำมาสู่ “ประชาสังคม” หากมองจากพัฒนาการและการคลี่คลายของกลุ่มพลังทางสังคมการเมืองไทย ประชาสังคม เกิดขึ้นในบริบทซึ่งกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคมที่ได้ลงไปทำงานกับชาวบ้านในยุคหลังความเสื่อมถอยของขบวนการ

^{๑๑} ชาญโชติ ชมพูนุทม.ล. แนวคิดประชาสังคมในยุคก่อนสมัยใหม่.

สังคมนิยม หรือที่บางคนเรียกกันว่า“ยุค การแสวงหาครั้งที่ ๒” ในช่วงทศวรรษ ๒๕๒๐ ที่นำมาสู่การก่อตัวของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ที่ก่อร่างสร้างตัวขึ้นโดยนักพัฒนาภาคเอกชน (NGO) ซึ่งเป็นนักกิจกรรม นักเคลื่อนไหวทางสังคมที่ลงไปทำงานกับชาวบ้านในพื้นที่ชนบท โดย การจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดเล็กขึ้นเพื่ออาศัยเป็นเครื่องมือทำงานกับชาวบ้าน โดยมี เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรประชาชน (People Organization-PO)^{๑๒}

พลวัตของภาคประชาสังคมในประเทศไทยนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปพอสมควรในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๙๐ (พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๔๒) อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว รายงานฉบับหนึ่งของ Pednekar^{๑๓} ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคมในเชิงต่อต้านรัฐบาล (social protest movement) กับความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ เมื่อเศรษฐกิจของประเทศเติบโตได้รวดเร็วขึ้น การเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนก็เปลี่ยนจากที่เคยเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการจัดสรรบริการทางสังคมและสาธารณสุขประเภทต่างๆ ที่จำเป็นต่อประชาชน ไปเป็นการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมรณรงค์เป็นหลัก ขณะเดียวกันพลวัตทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คู่ขนานไปกับภาวะที่ระบบเศรษฐกิจไทยหันไปพึ่งพาการส่งออกมากขึ้น ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อความเหลื่อมล้ำ ทางด้านรายได้ระหว่างประชากรในเมืองและในชนบท องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในช่วงนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยตรง โดยให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรผู้ยากไร้และผู้ที่ยากอยู่ในพื้นที่ที่ความเจริญเข้าไปไม่ถึง เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนของประชากรเหล่านั้น รวมทั้งเพื่อส่งเสริมให้พวกเขาสามารถประเมินความจำเป็นในชีวิตเสียใหม่ รักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนให้ดำรงต่อไปได้ และช่วยปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชากรในชนบทด้วย^{๑๔} ขณะเดียวกัน ภาคประชาสังคมยังมีบทบาทสูงในการช่วยให้ประชากรในระดับล่างได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาโดยตรงรวมทั้งช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถต่อต้านโครงการพัฒนาที่ได้รับการออกแบบโดยหน่วยงานจากส่วนกลางโดยที่พวกเขาเองไม่มีส่วนรู้เห็น^{๑๕}

^{๑๒} ประภาส ปิ่นตบแต่ง.การเมืองภาคประชาชน ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทย และบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย.บทความ ; <https://tu๑๑.org/wp-content/uploads/๒๐๑๖/๐๒/๒-๐๑.pdf>

^{๑๓} S. Pednekar. ๒๕๓๘. องค์กรพัฒนาเอกชนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในผืนแผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ (สามารถดาวน์โหลดรายงานได้ที่ www.gdrc.org/NGO/thai-ngo.html)

^{๑๔} มูลนิธิเอเชีย. ๒๕๔๘. Legal Literacy. กรุงเทพฯ. หน้า ๑๕๗

^{๑๕} สำนักงานผู้แทนประจำ ประเทศไทย.ภาคประชาสังคมในประเทศไทยโดยสังเขป.; <https://think-asia.org/bitstream/handle/๑๑๕๔๐/๕๐๒/csb-tha-th.pdf?sequence=๒>

บทบาททางการเมืองของภาคประชาสังคม

ภาคประชาสังคม หรือสังคมของพลเมือง (Civil Society) ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) เป็นส่วนหนึ่งในภาคประชาสังคม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (๒๕๔๐-๒๕๔๔) มีการเริ่มต้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างแผน และขานรับแนวคิด “ประชาสังคม” ซึ่งเหมาะกับการส่งเสริมให้มีมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมที่มองเห็นวิกฤติการณ์ และมีวัตถุประสงค์ในการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่ร่วมกัน

๑. ประชาสังคมกับบทบาทต่อสังคมการเมืองไทย

๑) ในมิติการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยของสังคมไทย บทบาทของขบวนการประชาสังคมในหลายลักษณะที่ผลักดันให้เกิดการทำให้ประชาธิปไตยแบบตัวแทน นับตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๒๕๓๕ เป็นต้นมาเราจึงเห็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างและจรรโลงประชาธิปไตยในหลายด้าน ดังเช่นการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเมืองโดย “ขบวนการเคลื่อนไหววงเขียว” ซึ่งนำมาสู่การขยายการเมืองภาคประชาชนเชิงสถาบัน

๒) มิติด้านนโยบายสาธารณะ ปัจจุบันเราจึงเห็นได้ว่า มีกฎหมายนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่คนจนมากมาย (รวมทั้งนโยบายที่เรียก “ประชานิยม” ด้วยเช่นกัน) รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ได้มีบทบัญญัติหมวดที่ ๕ ว่าด้วยแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งคงจะเป็นการเกินเลยที่จะกล่าวว่า มาจากการเคลื่อนไหวผลักดันโดยขบวนการประชาสังคมที่เติบโตขึ้นมา

ในระดับพื้นที่การเมืองท้องถิ่น จะเห็นได้ว่า การเติบโตขององค์กรชุมชนที่ต้องการสร้างพื้นที่เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นโดยเข้าไปเชื่อมกับทั้ง “ท้องถิ่น” และ “ท้องที่” (เช่น งานแบบสภาองค์กรชุมชนและขบวนการจัดการตนเอง ฯลฯ) ก็ควรพิจารณาว่า การขับเคลื่อนโดยประชาสังคมได้นำไปสร้างพื้นที่เชิงนโยบายระดับท้องถิ่นที่ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

๒. การเมืองภาคประชาสังคมในยุค ๔.๐

การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม ได้พัฒนารูปแบบขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ขึ้นมา หรือที่เรียกว่า *New social Movement* ในกรณีขบวนการเคลื่อนไหวในยุคที่มีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่าง กลุ่มคนที่เห็นต่างทางการเมือง ๒ กลุ่ม ที่คิดว่าเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ในความเป็นจริงในยุค ๔.๐ นั้น ยังมีคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศโดยไม่หวังผลตอบแทนแต่ต้องการพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ สร้างความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับองค์กรประชาสังคม สร้างความชอบธรรมในการทำงานขององค์กรประชาสังคม เสริมสร้างการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างรัฐ เสริมสร้าง การศึกษาพลเมือง สร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นทุนทางสังคม

เป็นการสร้างทางเลือกและโอกาส ในการเข้าถึงบริการสาธารณะ ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบใหม่ของการเคลื่อนไหวและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนในยุคโลกาภิวัตน์หรือที่เรียกว่าการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ ๗ ความสำคัญของกระบวนการเหล่านี้ อยู่ที่การเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่นแต่มีเครือข่ายเชื่อมโยงกันในระดับโลก ส่วนเป้าหมายของการเคลื่อนไหวไม่ใช่เพื่อล้มหรือยึดอำนาจรัฐ แต่เป็นสังคมที่มีการรวมตัวกัน ผ่านกระบวนการประกิตสังคม ทำให้เกิดสังคม ที่มีจิตสำนึกผิตชอบร่วมกัน มีการร่วมมือผ่านองค์กรที่หลากหลาย มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อทำการแลกเปลี่ยนข้อมูล มีความคิดเพื่อสร้างเอกลักษณ์ มีความผูกพัน ความเชื่อร่วมกันโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเข้ามามีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ หรือเพื่อให้รัฐมีสำนึกรับผิตชอบต่อสาธารณะ จะทำให้เกิดพลังมวลชน เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลง หรือ การเข้ามามีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ ให้เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มและประโยชน์ส่วนรวม มักถูกเรียกรวมๆว่า “การเมืองสมัยใหม่” Post Modern Politics

บรรณานุกรม

- บวรศักดิ์ อรรถธรรณโณ. การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. สำนักพิมพ์บริษัทวิญญูชน, ๒๕๔๒.
- พระธรรมปิฎก น.พ. ประเวศ วสีก ดร.เอกวิทย์ ฌ.กลาง รศ. ศรีศักรวัลลิโภดม.การเรียนรู้ที่เหมาะสมในสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ต.ค. ๒๕๔๔.
- มูลนิธิเอเชีย. ๒๕๔๘. Legal Literacy. กรุงเทพมหานคร.
- โรเบิร์ต บี อัลบริททัน และ ดร. ถวิลวดี บุรีกุล.บทบาทของประชาสังคมที่มีต่อการเมืองในด้าน การเลือกตั้งของประเทศไทย.บทความ.
- สิทธิพันธ์ พุทธหุณ. แนวทางการศึกษารัฐศาสตร์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓.
- เสนห์ จามริก.สิทธิชุมชน เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์, ๒๕๔๒.
- สุจิต บุญบงการ. “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทย”. ใน “การพัฒนาทางการเมืองของไทย”. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑. บทที่ ๓ หน้า ๔๕-๗๘ และ บทที่ ๙
- อนุช อาภาภิรม ศตวรรษที่ ๒๑ ความรู้กับความไม่รู้: พื้นที่สำหรับเรา มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับประจำวัน ที่ ๒๑-๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๑๕๔๘ ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑๓๑๔

เว็บไซต์

www.gdrc.org/NGO/thai-ngo.html)

http://nattawatt.blogspot.com/๒๐๑๓/๑๐/blog-post_๓๒๒๘.html

www.thaisustainablelife.com

<https://tu๑๐๑.org/wp-content/uploads/๒๐๑๖/๐๒/๒-๐๑.pdf>

<https://think-asia.org/bitstream/handle/๑๑๕๔๐/๕๐๒/csb-tha-th.pdf?sequence=๒>